

א משנה הכל שוחטין ושחיתתן כשרה, חוץ מחרש שוטה וקטן שאינם שוחטים, שמא יקלקלו את שחיתתן, שהרי אינם בני דעת. וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן ששחטו כדין – שחיתתן כשרה.

ב גמרא ושואלים: אם מדייקים בלשון המשנה נמצא שיש בה סתירה, שמתחילה התנא שונה: "הכל שוחטין" – משמע שהכל ראויים לשחוט לכתחלה, ואחר כך שנה: "ושחיתתן כשרה", כלומר, רק בדיעבד! אמר ליה [ג] רב אחא בריה [בנן] של רבא לרב אשי וכי כל מקום ששינוי "הכל (עושים כך וכך)" רק לשון לכתחלה הוא, ולא דיעבד? אלא מעתה, מה ששינוי: הכל ממירין, כלומר, עושים תמורה בקדשים, שאומר על בהמת חולין שתהיה תמורת בהמת קדשים מסוימת, אחד האנשים ואחד הנשים, הכי נמי [כך גם כן] תאמר שלכתחלה הוא שממירים? והא כתיב [והרי נאמר בתורה] במפורש: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (ויקרא כז, י); ומשיבים: התם [שם יש מובן אחר לדבר], כדקתני טעמא [כמו שהוא שונה באותה משנה את הטעם]:

א שוחטין ושחיתתן כשרה, חוץ מחרש שוטה וקטן, שמא יקלקלו את שחיתתן. וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן – שחיתתן כשרה.

ב גמרא "הכל שוחטין" – לכתחלה, ושחיתתן כשרה" – דיעבד!

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: וכל "הכל" לכתחלה הוא? אלא מעתה, יהפך ממירין אחד האנשים ואחד הנשים, הכי נמי דלכתחלה הוא? והא כתיב: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב"! – היתם פדקתני טעמא:

גמרא ושחיתתן כשרה דיעבד – צמניה. וקשה: רישא דמשמע דההוא דאתרבי מ"הכל" – לכתחלה אתרבי, ואילו סיפא משמע דכי מרבינן מ"הכל" – דיעבד מרבינן לה, אצל לכתחלה לא אתרבי. והא ליכא למימר: כולה מתניתין לכתחלה, וחדא קתני. דכיון דתנא "הכל שוחטין" – פשיטא דכשרה. וכל הכל לכתחלה הוא – דקשה לך, ולא תוכל לומר: כולה דיעבד, והכי קאמר: הכל מותר שמיטה נוהגת בהן, שאם שחטו אותן הפסולין דמתרבי – תהא שחיתתן כשרה. אלא הכל ממירים – מי מליט למימר: לכתחלה יציא צימת חולין אלל צימת קדשים ויאמר "זו תמורת זו"? "הכל" דתמורה מפרש התם [ערכין א, ב]: לאתויי יורש, שממיר בקרבן אביו לאחר מיתת אביו. דהתם תנן: אין ממירין בשל אחרים. טוב – מס. רע – נעל מוס. התם כדקתני טעמא – דעקר ל"הכל" דרישא, דלא תימא לכתחלה הוא. אצל "הכל שוחטין" – צדוכמיה קאי, דכל כמה דלא עקר ליה ותנא: לא שיהו הפסולים רשאים לשחוט, כדעקר התם – משמע דלכתחלה רצינהו. והדר תני "ושחיתתן כשרה" דמשמע דיעבד!

מסורת הש"ס
 א. ראה משנה חולין טו,א.
 ערכין ג,א.
 ב. חולין לא,א.
 ג. (שאלה זו) תמורה ב,א.
 ד. משנה תמורה ב,א. ב"מ צא,א.

גרסות
 את שחיתתן במשניות ועוד: בשחיתתן ויש בכתיב: שחיתתן.

הכל שוחטין לכתחילה
 בב"ח מביא: הכל שוחטין. אלא מעתה הכל ממירין בכתיב ועוד: אלא הכל ממירין.
הכי נמי דלכתחלה הוא
 בכתיב: הכי נמי דלכתחילה.
טוב ברע או רע בטוב
 בכתיב מלים אלה חסרות.

תוספות

הכל שוחטין – כתוב בהלכות ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות. ואין נראה, דאפילו במוקדשין שוחטות לכתחלה. כדאמרין פרק "כל הפסולין" (זבחים לא,ב): כל הפסולים ששחטו, דיעבד – אין, לכתחלה – לא. ורמיהו: "ושחט", מלמד שהשחיטה כשרה כו' ומשני: הוא הדין דאפילו לכתחלה, אלא משום דבעי למיתני טמא במוקדשים, דלכתחלה לא – תנא נמי ששחטו. ולא קאמר: משום דבעי למיתני נשים, דתנא להו ברישא. אלא ודאי משום דנשים שוחטות לכתחלה אפילו במוקדשין. והא דלא קתני: הכל שוחטין אחד אנשים ואחד נשים, כדקתני ב"יתמורה" (ב,א) – התם אצטריך למיתנייה, כדפירש בריש תמורה, משום דכל הפרשה כולה נאמרה בלשון זכר, אבל הכא אין חידוש באשה יותר מביאש. ובפרק "כל הפסולין" (זבחים לא,ב) גבי קדשים אצטריך למיתני נשים, משום דבשאר עבודות נשים פסולות, אפילו כהנות.

שמא יקלקלו כו' – בגמרא (חולין יב,ב) דייק: מדקתני "שמא יקלקלו" ולא קתני "שמא קלקלו" – שמע מינה אין מוסרין להן חולין לכתחלה. ופירש הקונטרס: אפילו אחרים רואין אותן. וקשה לפירושן, דהא מסיפא שמעינן לה: "ויכולן ששחטו ואחרים רואין אותן" כו' – דמשמע דיעבד דוקא. וליכא למימר דדיעבד נקט משום טמא במוקדשין, או אין מומחין, אבל חרש שוטה וקטן אפילו לכתחלה שוחטין באחרים רואין אותן, דהא רבא הוא דדייק: "שמא קלקלו" לא קתני, ולרבא לא קאי "ויכולן ששחטו" אלא אחרש שוטה וקטן כדאמרין בגמרא! ויש מפרשים דגרס לקמן "רבה", אבל רבא לא דייק בין "יקלקלו" ל"יקלקלו", כי היכי דלא חייש בהא דלא קתני "ואם שחטו". ורבינו תם מפרש: דאין מוסרין להן חולין לכתחלה לשחוט אפילו כדי להשליך לכלבים, דלמא אתי למיכל, שיטעו להכשיר שחיתתן מתוך שיראו שמוסרים להן. כדפטר לקמן שחיתתן מכסוי, דלמא אתי למימר שחיתתה מעלייתא היא. וניחא השתא, דבאין אחרים רואין אותן עסקין ברישא.

התם כדקתני טעמא – פירש בקונטרס: דעקר ליה ל"הכל" דרישא, דלא תימא לכתחלה הוא. ולשון "כדקתני טעמא" לא משמע כפירוש. ומה שפירש

עיונים

שהוסף כי הוא הדין לשיכור גמור (יב"שכרותו של לוי") (ראה עיטור).
וכל הכל לכתחלה הוא כלומר, האם האנשים שנתרבו לשחיתתן מן המלה "הכל" (שהגמרא להלן הולכת ודנה מי הם), גם הם בכלל "שוחטין" לכתחילה או לא (מהרש"א מהדורה בתרא).

כדקתני טעמא רש"י מסביר כי התוספת "לא שהאדם רשאי" וכי באה לעקור את משמעות לשון "הכל ממירין", לומר שיש להבינה כלשון דיעבד, ולא במשמעות לכתחילה, כפי שהוא בדרך כלל. ובתוס' (ובספר הישר סי' תלד) העיר ר"ת כי פירוש זה אינו מתיישב היטב עם המלים "כדקתני טעמא", שהרי התנא אינו נותן טעם לדבר. ולפיכך פירש שם מסבירה המשנה שהשתמשה בלשון לכתחילה (אף שאין לעשות כן). לומר שאף אם ממיר במזיד (לכתחילה) חלה הקדושה על התמורה, ולא רק אם המיר בשגגה (וראה בתוס' כאן ובמסכת תמורה ב,א שדנו האם אכן יש חידוש גדול יותר במזיד מבשוגג לענין זה).

אורח ההלכה

הכל שוחטין כל יהודי גדול בר דעת יכול לשחוט לכתחילה, ובכלל זה נשים ועבדים. ורמ"א כתב שהמנהג הוא שאין הנשים שוחטות. וכל זה מעיקר הדין, אבל כבר נהגו ישראל שאין מניחים לשחוט אלא למי שיועד הלכות שחיטה וברקוהו שיכול לשחוט בפועל. ועוד תיקנו שילך לחכם ויקבל ממנו הרשאה ("קבלה") לשחיטה, ואף נהגו שיתן החכם לשוחט תעודה בכתב המורה על היתר זה (רמ"א בשם הרשב"א). ומשום כך, כל המצוי אצל שחיטה ושחט – שחיתתו כשרה בדיעבד. אבל מי שאינו יודע הלכות שחיטה ושחט, ואין אחרים רואים את השחיטה מתחילתה ועד סופה – שחיתתו פסולה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ד ה"ד. שו"ע יו"ד א, א. שם סעיף ג.)
חוץ מחרש שוטה וקטן חרש שאינו שומע ואינו מדבר, שוטה (שהוא יוצא יחידי בלילה, או מקרע כסותו, או לן בבית הקברות, או מאבד מה שנותנים לו, אם עושה כן דרך שטות), וקטן שלא אימץ ידיו לשחיטה – אין מניחים להם לשחוט לכתחילה, אפילו אחרים עומדים על גביהם. ואם שחטו בינם לבין עצמם – שחיתתם פסולה (יש אומרים: אפילו אימץ ידיו לשחיטה, וגם יודע הלכות שחיטה. ש"ך). אבל אם שחטו והיו אחרים עומדים על גביהם – שחיתתם כשרה. ויש אומרים שאם הקטן אינו יודע לאמץ ידיו וגם אינו יודע הלכות שחיטה, אפילו אחרים עומדים על גביו ושחט כראוי – שחיתתו פסולה (ש"ך). (רמב"ם שם ה"ה. שו"ע שם סעיף ה.)
הכל ממירין כל אדם (בין אנשים בין נשים, ומדבריי סופרים אפילו גויים) שהמיר בהמת קדשים בבהמת חולין – הרי זה מחיל קדושה על בהמת החולין, אפילו היתה בעלת מום. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"ז. ועיי"ש ה"ח.)

הכל שוחטין שחיתת בהמה חיה ועוף לצורך אכילה היא מצות עשה מן התורה. ואף פרטי הלכותיה מן התורה הם, שנאמר: "ובחתי וגו' כאשר צויתך" (דברים יב, כא) – מכאן למדנו שיש ציווי בזביחה כיצד היא נעשית, והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסיני (רש"י שם), ההולכות ומתבארות בשני הפרקים הראשונים של מסכתנו (ראה ספר המצוות לרמב"ם עשין קמו).
הכל שוחטין וכתבו בתוס' שבכלל זה גם נשים. ומה שלא נאמר כאן במפורש "אחד אנשים ואחד נשים" (כדרך שנאמר בראש מסכת תמורה), הרי זה משום שכאן אין צריך להודגה זו, שאין סברה לומר שלא ישחטו. ומכל מקום הביאו בשם ספר "הלכות ארץ ישראל" (וכן הביאו ראשונים בשם הלכות אלדר הדני, וכן כתב רב שמואל בן חפני גאון) שאין נשים שוחטות. מפני שדעתן קלה עליהן (ושמא יתעלפו. סמ"ג עשין סג. וראה עוד ישי"ש ובי"ח). והתוס' וראשונים רבים דחו את הדברים, שהרי אף לשחיטת קדשים כשרות הן לכתחילה (ראה זבחים לא,ב). אמנם בפועל היה זה דבר בלתי מצוי כלל (ועל כל פנים בארצות אשכנז) שתהיינה נשים שוחטות, ובפרט לרבים או לאחרים. ואף שלהלכה הן כשרות לשחיטת קדשים, כתבו אחרונים לחלק כי בשחיטת קדשים יש פחות מקום לחששות הקיימים בשחיטת חולין (ראה מהר"ץ חיות, ערוך השולחן יו"ד סי' א).
חוץ מחרש שוטה וקטן שאין שוחטים לכתחילה. ואם שחטו בינם לבין עצמם – שחיתתם פסולה.
 חרש שדיברו בו חכמים בכל מקום הוא זה שאינו שומע ואינו מדבר (תרומות פ"א מ"ב), הנחשב כמי שאין בו דעת, ולכן אם שחט בינו לבין עצמו שחיתתו פסולה. אמנם גם המדבר ואינו שומע לא ישחוט לכתחילה, מפני שלכתחילה צריך המבורך לשמוע את הברכה, וזה אינו שומע, ואולם בדיעבד שחיתתו כשרה, והוא הדין לאילים (עפ"י המשנה שם. וראה ברמב"ם הל' שחיטה פ"ד ה"ד). ויש שדקדק כי חרש של משנתנו הוא גם המדבר ואינו שומע, כפי שמצאנו גם במקומות אחרים במשנה (אור זרוע).
 בהגדרת השוטה עוסקת הגמרא במסכת חגיגה (ג,ב). וקטן הוא הפחות מבן שלוש עשרה שנה ויום אחד (או בת פחותה משתים עשרה שנה ויום אחד). וממשנתנו משמע שכשגדול עומד על גביו שחיתתו כשרה רק בדיעבד, אבל מלשון הברייתא במסכת סוכה (מב,א) דייקו חכמים כי קטן שיועד לשחוט שחט אף לכתחילה כשגדול עומד על גביו (ראה ר"ש סי' ב ובדברי חמודות). ומצד אחר יש שכתבו שאין לתת לצעיר מבן שמונה עשרה לשחוט (בשם הלכות אלדר הדני).
 וכתב בתוס' הרא"ש שכשם שאמרו במקום אחר (עירובין כז,א) שאין למדים מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בו "חוץ", אף כאן יש להוסיף על אלה ששחיתתם פסולה גם גוי (כמבואר להלן יג,א), וכן מי שאינו יודע הלכות שחיטה (להלן ג,ב). ויש

לא שהאדם רשאי — דכתיב: "לא יחליפנו". וישא הכי קאמר: הכל דין תמורה נוהגת בה. והא דתנא נרישא: הכל ממירין, ואילטריך ליה תו לפרוש: לא שהאדם רשאי כו', ולא נקט נרישא לשון קלרה: הכל שהמירו תמורתם תמורה — לשון התנאים הוא זה, כמו (גא) "הכל חייבין". הלכך, הכא, אף על גב דהוצרך להאריך — לא שניה התנא את לשונו. מומר — נתפסת השניה, ושמהין קדושות. וסופג את הארבעים — משום לאו ד"לא ימיר". הכל מעריכין — התם [עריכין גא] מפרש: לאחוי מופלא סמוך לאיש, קטן היודע להפלות לשם מי מקדישין. ואם סמוך לפרקו הוא, כגון בן שמים עשרה שנה ויום אחד — דבריו קיימין, אף על פי שעדיין קטן הוא עד שלש עשרה שנה ויום אחד. מעריכין — מורכב מעריכין עליהם, שאם אמר "ערכי עלי" או "ערך פלוני עלי" — נדכו קיים. ואף על גב דקטן הוא זה — הנודר חייב ליתן כפי שנים של נערך. והדמים קווצין נפרשה. הכל נערכין — יש להם ערך. ואפילו מוכה שחין שאינו שוה כלום למכר נשוק — יש לו ערך הכתוב נפרשה, ואם אמר על עצמו "ערכי עלי", או אמר על אחר "ערך הכל נודרים" — "דמי עלי" או "דמי פלוני עלי". והתם מפרש, דאיידי דנעבי למיתני "הכל נודרין" — תנא נמי "הכל נודרים" — כל אדם השוה כלום יש לו דמים, ואם אמר "דמי עלי", או אמר על אחר "דמי עלי" — יתן דמיו. ואף על פי שאין פחות מנן חדש נערך, ואם אמר "ערכו עלי" — פטור מכלום שלא נתנה צו תורה ערך, דכתיב (ויקרא כז) "ואם מנן חדש ועד בן חמש שנים" — לא יהיה בך חטא — הא אם תדור — יהיה בך חטא. טוב אשר לא תדור — לעיל מניה כתיב: "את אשר תדור שלם", ואפילו הכי — טוב אשר לא תדור, שמא תדור ולא תשלם. הכי מפרש ליה רבי מאיר. טוב מזה ומזה — מנודר ומשלם, ומנודר ואינו משלם. שאינו נודר כל עיקר — שהרגיל נודרים צא לידו "לא יחל דברו". רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם — דהכי משמע: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם", אבל משתדור ומשלם — לא, שהוא טוב מכולם. ואפילו רבי יהודה לא קאמר אלא דאמר הרי זו — דאם מתה או נגנבה אינו חייב צאתה. אי נמי, כיון דאפרשה — תו לא דר ציה.

לא שהאדם רשאי להמיר, אלא שאם המיר — מומר, שהקדושה חלה גם על מה שהמיר בו, וסופג (לוקה) את הארבעים מלקות מן התורה, שעבר על האיסור של "לא ימיר אותו". ועוד הקשה רב אחא, אלא לפי זה, מה ששנינו: הכל מעריכין, כלומר, נודרים למקדש ערכו של אדם (הקצוב בתורה לפי גילו ומינו), ונערכין, שניתן לנודר בערכו של כל אדם, וכן הכל נודרין למקדש דמיו (שווי בשוק) של אדם, ונודרין שאפשר לנודר דמיו של כל אדם, הכי נמי [כך גם כן] תאמר שהכוונה היא שלכתחלה מעריכים ונודרים? והא כתיב [והרי נאמר]: "וכי תחדל לנודר לא יהיה בך חטא" (דברים כג, כג), ומשמע מכאן שראוי שלא לנודר; וכתיב [ונאמר] עוד בפסוק אחר: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם" (קהלת ה, ד), ותניא [ושנויה ברייתא] על כתוב זה: טוב מזה ומזה — מי שאינו נודר —

כל עיקר, אלו דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר: טוב מזה ומזה — מי שנודר ומשלם. ואפילו ר' יהודה שאמר שטוב להיות נודר ומשלם, לא קאמר [אינו אומר] דברים אלה אלא באומר "הרי זו", שנודר בהמה מסוימת לקרבן, שאין חשש שיעבור על נדרו, שאף אם אירעה תקלה ונגנבה הבהמה או אבדה — אינו חייב להביא אחרת במקומה.

נותן לפי מה שהוא נמכר נשוק. ואפילו היה הנידר זה פחות מנן חדש, ואמר "דמי תינוק זה עלי" — יתן דמיו. ואף על פי שאין פחות מנן חדש נערך, ואם אמר "ערכו עלי" — פטור מכלום שלא נתנה צו תורה ערך, דכתיב (ויקרא כז) "ואם מנן חדש ועד בן חמש שנים" — לא יהיה בך חטא — הא אם תדור — יהיה בך חטא. טוב אשר לא תדור, שמא תדור ולא תשלם. הכי מפרש ליה רבי מאיר. טוב מזה ומזה — מנודר ומשלם, ומנודר ואינו משלם. שאינו נודר כל עיקר — שהרגיל נודרים צא לידו "לא יחל דברו". רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם — דהכי משמע: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם", אבל משתדור ומשלם — לא, שהוא טוב מכולם. ואפילו רבי יהודה לא קאמר אלא דאמר הרי זו — דאם מתה או נגנבה אינו חייב צאתה. אי נמי, כיון דאפרשה — תו לא דר ציה.

תוספות

נמי במסקנא [עמוד ב] גבי "דאי דיעבד תרתי דיעבד למה ליה": ואף על גב דבתמורה נמי תני והדר מפרש — התם לא תנא כי האי גוונא "הכל ממירין ותמורתן תמורה" גבי הדדי, ואי משום "לא שהאדם רשאי להמיר" — משום דבעי לאסוקי "וסופג את הארבעים", לאשמעינן דלוקין על לאו שאין בו מעשה — אין נראה, דמשום "וסופג את הארבעים" לחודיה לא הוה ליה למיתני תרתי דיעבד, דהוה מצי למיתני: "הכל ממירין, והממיר סופג את הארבעים". ועוד, דבריש תמורה (בא, פרי): "הכל ממירין" — לכתחלה, "ולא שהאדם רשאי להמיר" — דיעבד! ומשני התם רב יהודה: הכי קתני, הכל מתפיסים בתמורה, אחד שוגג ואחד מזיד. והוה ליה לשנויי דתנא ליה משום "וסופג את הארבעים", כדפירש בקונטרס כאן! ונראה לרבינו תם: דשינויא דהכא הוי כההיא דתמורה, והכי קאמר: התם כדקתני טעמא, דלהכי תנא "הכל ממירין", דמשמע לכתחלה, לאשמעינן שאפילו המיר במזיד, דהיינו לכתחלה — מומר, דלא תימא: ארבעים בכתפיה וכשר, כדאמרן ב"התודה" (מנחות פא, א). וקשה לפירושו: דבסוף פרק קמא דתמורה (יג, א) משמע דמן הדין ראוי להיות תמורה במזיד יותר מבשוגג, דקאמר: "יהיה" — לרבות שוגג כמזיד: ויש לומר: דלענין בהמה שתהא כשרה למוצח, פשוט לן שוגג יותר ממזיד. אי נמי, התם איירי במזיד ולא אתרו ביה, דלא הוה ארבעים בכתפיה, וההוא מזיד פשוט לן יותר משוגג.

וסופג את הארבעים — ואם תאמר, הוה ליה למימר: וסופג שמונים, דהא תרי לאוי כתיב, "לא יחליפנו" ו"לא ימיר"! ויש לומר: דחד בשל, וחד בשל חברו, כדאמר בתמורה (ט, א), וכגון דאמר חברו: כל הרוצה להמיר בבהמתו — ימיר. דבענין אחר אין ממירין בשל אחרים. והכי איתא בהדיא בתמורה פרק קמא.

וכתיב טוב אשר לא תדור — מעיקרא מייתי מדברי תורה, והדר מייתי מדברי קבלה. טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר — פירש הקונטרס: דלעיל מיניה כתיב "את אשר תדור שלם", ואפילו הכי — טוב אשר לא תדור, שמא תדור ולא תשלם. וקשה לרבינו תם: דלא מייתי בגמרא ההוא קרא כלל! ונראה לרבינו תם: דכולי מלתא דריש מהאי קרא. דהוה ליה למיתב "טוב אשר לא תדור משתדור", ואנא ידענא דמשתדור ולא תשלם קאמר. אלא להכי קאמר "ולא תשלם" — לגלויי על משתדור, דמשתדור כדרך הנודרין קאמר, שנודרין ומשלמין, כדאמר גבי שכר ותושב: בא זה ולימד על זה (קדושין ד, א).

שאינו נודר כל עיקר — וטעם הדבר, כי הרגיל נודרים עלול להיכשל ב"לא יחל דברו" (רש"י). וכתבו ראשונים שזהו דווקא בנדר סתם, אבל בוודאי יכול אדם לנודר בעת הצורך, כגון בזמני צרה (כדרך שעשה יעקב אבינו). ולדעת הרמב"ן חשש זה קיים דווקא בנודר קרבן, שמא יבוא בהם לידי תקלה, אבל לצדקה ולהפריש עישור לעניים, ואין צריך לומר לקיים מצוות — נשבעים ונודרים, כפי ששנינו: נדרים סיג לפירשות (אבות פ"ג מ"ג).

הרי זו — וכשנודר בלשון זו אינו מתחייב באחריותה אם אבדה או נגנבה (או מתה), שהרי נדב רק בהמה מסוימת זו, ואינו נכשל באי קיום הנדר. ועוד הוסיף רש"י שכיון שכבר הפריש בהמה — אין לחשוש שמא יחזור בו. והוסיפו במסכת נדרים (י, א) כי לדעת ר' יהודה, החייב בקרבן מביא בהמתו לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחט, וכן גם אינו בא לידי מעילה. ונחלקו הדעות האם ר' מאיר חולק גם על כך, שיש שכתבו כי לדעת ר' מאיר ראוי לאדם שלא להתרגל כלל להביא קרבנות, לפי שהוא סומך על קרבנותיו ואינו נוהר מן השגנות (כן הביא רמב"ן, אף שחלק על כך. וראה בתוס' בעמוד הבא).

אורה ההלכה — אסור מן התורה לעשות תמורה בבהמת קדשים, וכל העושה כן — הרי זה לוקה מן התורה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"א).

טוב אשר לא תדור וכו' — צריך לזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו — יתן מיד, ואם לאו — לא ידור עד שיהיה לו (ואם צריך לפסוק צדקה יאמר שעושה כן בלי נדר). כר' יהודה, ולפי פירוש הגמרא (נדרים יא, א), שגם הוא לא אמר שטוב הנדר אלא באומר "הרי זו" ובמביא כבשתו לעזרה (באה"ג). ומכל מקום בעת צרה מותר לנודר. וכן מצוה לנודר כדי לזרזו לעצמו למצוה או כדי שלא לעבור על איסור. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות נדרים פ"ג ה"ב—כד. שריע י"ד רג, ג—ז).

שאינו נודר כל עיקר — וטעם הדבר, כי הרגיל נודרים עלול להיכשל ב"לא יחל דברו" (רש"י). וכתבו ראשונים שזהו דווקא בנדר סתם, אבל בוודאי יכול אדם לנודר בעת הצורך, כגון בזמני צרה (כדרך שעשה יעקב אבינו). ולדעת הרמב"ן חשש זה קיים דווקא בנודר קרבן, שמא יבוא בהם לידי תקלה, אבל לצדקה ולהפריש עישור לעניים, ואין צריך לומר לקיים מצוות — נשבעים ונודרים, כפי ששנינו: נדרים סיג לפירשות (אבות פ"ג מ"ג).

הרי זו — וכשנודר בלשון זו אינו מתחייב באחריותה אם אבדה או נגנבה (או מתה), שהרי נדב רק בהמה מסוימת זו, ואינו נכשל באי קיום הנדר. ועוד הוסיף רש"י שכיון שכבר הפריש בהמה — אין לחשוש שמא יחזור בו. והוסיפו במסכת נדרים (י, א) כי לדעת ר' יהודה, החייב בקרבן מביא בהמתו לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחט, וכן גם אינו בא לידי מעילה. ונחלקו הדעות האם ר' מאיר חולק גם על כך, שיש שכתבו כי לדעת ר' מאיר ראוי לאדם שלא להתרגל כלל להביא קרבנות, לפי שהוא סומך על קרבנותיו ואינו נוהר מן השגנות (כן הביא רמב"ן, אף שחלק על כך. וראה בתוס' בעמוד הבא).

אורה ההלכה — אסור מן התורה לעשות תמורה בבהמת קדשים, וכל העושה כן — הרי זה לוקה מן התורה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"א).

טוב אשר לא תדור וכו' — צריך לזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו — יתן מיד, ואם לאו — לא ידור עד שיהיה לו (ואם צריך לפסוק צדקה יאמר שעושה כן בלי נדר). כר' יהודה, ולפי פירוש הגמרא (נדרים יא, א), שגם הוא לא אמר שטוב הנדר אלא באומר "הרי זו" ובמביא כבשתו לעזרה (באה"ג). ומכל מקום בעת צרה מותר לנודר. וכן מצוה לנודר כדי לזרזו לעצמו למצוה או כדי שלא לעבור על איסור. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות נדרים פ"ג ה"ב—כד. שריע י"ד רג, ג—ז).

שאינו נודר כל עיקר — וטעם הדבר, כי הרגיל נודרים עלול להיכשל ב"לא יחל דברו" (רש"י). וכתבו ראשונים שזהו דווקא בנדר סתם, אבל בוודאי יכול אדם לנודר בעת הצורך, כגון בזמני צרה (כדרך שעשה יעקב אבינו). ולדעת הרמב"ן חשש זה קיים דווקא בנודר קרבן, שמא יבוא בהם לידי תקלה, אבל לצדקה ולהפריש עישור לעניים, ואין צריך לומר לקיים מצוות — נשבעים ונודרים, כפי ששנינו: נדרים סיג לפירשות (אבות פ"ג מ"ג).

הרי זו — וכשנודר בלשון זו אינו מתחייב באחריותה אם אבדה או נגנבה (או מתה), שהרי נדב רק בהמה מסוימת זו, ואינו נכשל באי קיום הנדר. ועוד הוסיף רש"י שכיון שכבר הפריש בהמה — אין לחשוש שמא יחזור בו. והוסיפו במסכת נדרים (י, א) כי לדעת ר' יהודה, החייב בקרבן מביא בהמתו לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחט, וכן גם אינו בא לידי מעילה. ונחלקו הדעות האם ר' מאיר חולק גם על כך, שיש שכתבו כי לדעת ר' מאיר ראוי לאדם שלא להתרגל כלל להביא קרבנות, לפי שהוא סומך על קרבנותיו ואינו נוהר מן השגנות (כן הביא רמב"ן, אף שחלק על כך. וראה בתוס' בעמוד הבא).

אורה ההלכה — אסור מן התורה לעשות תמורה בבהמת קדשים, וכל העושה כן — הרי זה לוקה מן התורה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"א).

טוב אשר לא תדור וכו' — צריך לזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו — יתן מיד, ואם לאו — לא ידור עד שיהיה לו (ואם צריך לפסוק צדקה יאמר שעושה כן בלי נדר). כר' יהודה, ולפי פירוש הגמרא (נדרים יא, א), שגם הוא לא אמר שטוב הנדר אלא באומר "הרי זו" ובמביא כבשתו לעזרה (באה"ג). ומכל מקום בעת צרה מותר לנודר. וכן מצוה לנודר כדי לזרזו לעצמו למצוה או כדי שלא לעבור על איסור. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות נדרים פ"ג ה"ב—כד. שריע י"ד רג, ג—ז).

שאינו נודר כל עיקר — וטעם הדבר, כי הרגיל נודרים עלול להיכשל ב"לא יחל דברו" (רש"י). וכתבו ראשונים שזהו דווקא בנדר סתם, אבל בוודאי יכול אדם לנודר בעת הצורך, כגון בזמני צרה (כדרך שעשה יעקב אבינו). ולדעת הרמב"ן חשש זה קיים דווקא בנודר קרבן, שמא יבוא בהם לידי תקלה, אבל לצדקה ולהפריש עישור לעניים, ואין צריך לומר לקיים מצוות — נשבעים ונודרים, כפי ששנינו: נדרים סיג לפירשות (אבות פ"ג מ"ג).

הרי זו — וכשנודר בלשון זו אינו מתחייב באחריותה אם אבדה או נגנבה (או מתה), שהרי נדב רק בהמה מסוימת זו, ואינו נכשל באי קיום הנדר. ועוד הוסיף רש"י שכיון שכבר הפריש בהמה — אין לחשוש שמא יחזור בו. והוסיפו במסכת נדרים (י, א) כי לדעת ר' יהודה, החייב בקרבן מביא בהמתו לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחט, וכן גם אינו בא לידי מעילה. ונחלקו הדעות האם ר' מאיר חולק גם על כך, שיש שכתבו כי לדעת ר' מאיר ראוי לאדם שלא להתרגל כלל להביא קרבנות, לפי שהוא סומך על קרבנותיו ואינו נוהר מן השגנות (כן הביא רמב"ן, אף שחלק על כך. וראה בתוס' בעמוד הבא).

אורה ההלכה — אסור מן התורה לעשות תמורה בבהמת קדשים, וכל העושה כן — הרי זה לוקה מן התורה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"א).

טוב אשר לא תדור וכו' — צריך לזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו — יתן מיד, ואם לאו — לא ידור עד שיהיה לו (ואם צריך לפסוק צדקה יאמר שעושה כן בלי נדר). כר' יהודה, ולפי פירוש הגמרא (נדרים יא, א), שגם הוא לא אמר שטוב הנדר אלא באומר "הרי זו" ובמביא כבשתו לעזרה (באה"ג). ומכל מקום בעת צרה מותר לנודר. וכן מצוה לנודר כדי לזרזו לעצמו למצוה או כדי שלא לעבור על איסור. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות נדרים פ"ג ה"ב—כד. שריע י"ד רג, ג—ז).

מסורת הש"ס

- א. ערכין ב.ב. ג.ב. ילק"ש תורה תרנד.
- ב. מנחות מג.א. ערכין ג.ב. מסכת ציצית פ"א א. ילק"ש תורה תתקלג.
- ג. (בשנינו) משנה מנחות צג.א. ערכין ב.א. ילק"ש תורה תלד.
- ד. חגיגה יט.ב. כ.א. נדה עא.ב.

גרסות

בציצית הכי נמי דלא לכתחילה יש בכת"י: בציצית.

אלא מעתה הכל סומכין בכת"י ובש"י: אלא הכל סומכין.

אחד האנשים ואחד הנשים בש"י: חסרות מלים אלה, וכן יש בכת"י, וראה בעינינו.

וסמן ידו ונרצה בכת"י: וסמן ונרצה.

אין איכא הכל יש בכת"י: אלא איכא הכל.

איכא הכל לכתחילה ואיכא הכל דיעבד בכת"י ועוד: הכל איכא לכתחילה ואיכא דיעבד.

דלכתחילה הוא דתקשי לך יש בכת"י: דלכתחילה ותיקשי לו.

דיעבד הוא ולא תקשי לך בכת"י: דיעבד הוא.

מאי למימרא ברש"י: פשיטא.

כיצד הוא עושה בכת"י: כיצד עושה.

אבל אם אמר "הרי עלי עולה" שקיבל על עצמו חובה להביא בהמה לקרבן, ולא בהמה מסוימת, גם לדעת ר' יהודה לא יעשה כן לכתחילה. הרי שמה ששנינו ש"הכל מעריכין" ו"הכל נודרין" אינו לכתחילה. ויש לפרש כן גם את "הכל שוחטין" ולא תיקשה לך לשון משנתנו! השיב רב אשי: ואלא תאמר כי כל מקום שכתוב "הכל" לאו [לא] לכתחילה הוא? אלא לפי זה, מה ששנינו: הכל חייבים בסוכה, וכן הכל חייבין בציצית, הכי נמי [כך גם כן] תאמר דלאו [שאין] כוונתו לכתחילה? השיב רב אחא: במקום שנאמר "הכל חייבין" לא קאמינא [אין אני אומר], ששם ברור שהכוונה היא לכתחילה. הוסיף וטען רב אשי: לדבריך אם כן כאשר לא נאמר "הכל חייבין" אין זה לכתחילה, ואלא מעתה, מה ששנינו: הכל סומכין (על הקרבנות הטעונים סמיכה), אחד האנשים ואחד הנשים, הכי נמי [כך גם כן] תאמר דלאו [שאין] לכתחילה? והא כתיב [והרי נאמר]: "וסמן ידו... ונרצה לו לכפר עליו" (ויקרא א, ד)! השיב רב אחא: אין [כך]. באמת, איכא [יש] פעמים ש"הכל" כוונתו לכתחילה, ואיכא [ויש] פעמים ש"הכל" כוונתו אף דיעבד. אלא "הכל שוחטין" דהכא [של כאן] ממאי [ממה, מנין] אתה יודע שלכתחילה הוא, דתקשי [שיקשה] לך הדבא? דלמא [שמא] בדיעבד הוא, ולא תקשי [תקשה] לך, שאין כאן סתירה, אלא "הכל שוחטין ושחיטתן כשרה" כולו בדיעבד! אמר ליה [לן] רב אשי לרב אחא: עיקר שאלתי אינה ממשמעות לשון "הכל", אלא אנא [אני] הביטוי "שחיטתן כשרה" קשיא [קשה] לי, שכן מדקתני [ממה שהוא שונה] "שחיטתן כשרה" ממשמעו בדיעבד, מכלל הדברים אתה מבין שמה שנאמר מתחילה "הכל שוחטין" – לכתחילה הוא, דאי [שאם] תאמר שגם זה בדיעבד, תרתי [פעמיים] בדיעבד למה לי? אלא ודאי ראשיתה לכתחילה וסופה דיעבד, ואם כן הדברים סותרים.

אמר רבה בר עולא, הכי קתני [כך הוא שונה]. כך יש להסביר: הכל שוחטין – ואפילו הטמא שוחט לכתחילה בחולין. ותחילה תוהים: טמא בחולין מאי למימרא [מה לומר, מה החידוש בזה]. שהרי אין איסור לטמא דברי חולין! ומשיבים: מדובר בחולין שנעשו על טהרת הקדש, שזוהר בהם שיהיו בטהרה כאילו היו קדשים, וקסבר [וסבור הוא] תנא זה כי חולין שנעשו על טהרת הקדש כקדש דמו – לכתחילה הוא, שדנים בהם בהרחקה מן הטומאה כאילו היו ממש קדשים. ולפיכך, הטמא שרוצה לשוחט בהמת חולין בטהרה כיצד הוא עושה? מביא סכין ארוכה ושוחט בה,

למיחש לתקלה. דאפילו מביאה לעזרה ומקדישה – יכול להנות ולמעול בה, ולבא לידי תקלה בכמה עניינים, דכולי עלמא לא בקיאי כהלל דמעולם לא מעל אדם בעולתו (פסחים סו, ב). ולרבי יהודה נמי, משמע ליה קרא דוקא בנדבה, אף על גב דבנדר כתיב. דהא בנדר לא מצי למימר דנודר ומשלים טוב, שהרי כתיב: "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", הא אם תדור – יהיה בך חטא. וללישנא קמא דנדרים מפרשין לקרא: הא אם תדור – אפשר שיהיה בך חטא אם לא תשלים. ואם תאמר: לרבי מאיר, דאין טוב שיהא נודר ומשלים כל עיקר אפילו מביא כבשתו לעזרה, להאי לישנא בתרא דנדרים, היאך אכלו ישראל שלמים במדבר? ויש לומר: כיון שנאסרו בענין אחר בבשר הוו כאילו צוה להם המקום לאכול על ידי שלמים. והא תאמר: והא כתיב (בראשית כח): "ויודר יעקב נדר" וכתוב (יונה ב): "את אשר נדרתי אשלמתי!" ויש לומר: דבשעת צרה שרי, כדאמרינן בבראשית רבה: "ויודר יעקב נדר לאמר" – לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה.

אנא שחיטתן כשרה קא קשיא לי – משמע שרב אשי הקשה אותה קושיא, ואף על פי שהיא סוגיית הגמרא. ומכאן ראייה שרב אשי סידר הגמרא. אף על גב דאבבי ורבי נמי אתו לשנויי הך קושיא, והם קדמו הרבה לרב אשי – שמא גם בימימה הקשוה כבר.

טמא בחולין מאי למימרא – ואף על גב דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל – היינו דוקא בפירות, דשייכא בהו תרומה, אבל בשר – לא. ואפילו יהא אסור לטמאות גופו באוכלין טמאין, כדדרשין: "והתקדשתם והייתם קדושים" – אזהרה לבני ישראל שיאכלו חוליהן בטהרה, מכל מקום יכול לטמאותו ולאכול בימי טומאתו.

עיונים

אבל אמר הרי עלי לא שיש חשש שמא יאבד הקרבן, והנודר ההחייב באחריותו לא יחזור לנדב בהמה אחרת. וחשש זה הוא ההבחנה המפורשת בדברי חז"ל (קנים פ"א מ"א) בין נדר ("הרי עלי") לנדבה ("הרי זו"). ולפי הבנה זו אמרו במסכת נדרים (יא, שצריך לגרוס בדברי ר' יהודה: טוב מזה ומזה "נדרב" ומשלים (ועיין שם ט.ב).

ועל כל פנים, מכאן עולה כי "הכל מעריכין" הוא לשון בדיעבד, שהרי נרדו ערכין הם לעולם בלשון "הרי עלי", שאפילו אם יאמר אדם על מעות שבידו "הרי מעות אלו לערכי" לא אמר כלום, שעדיין לא התחייב בערכין, והרי זה כמי שאומר "מעות אלו לחטאתי" ואינו חייב חטאת, שלא אמר כלום (רש"י עפ"י ריטב"א, וראה רמב"ן).

וכל הכל לאו לכתחילה הוא אלא הכל חייבים וכו' לכאורה, רב אחא אכן הוכיח מ"הכל מעריכין" שיש מקרים בהם "הכל" הוא לשון דיעבד! ויש שכתב כי לטענתו של רב אשי, ברייתות אלו מורות שיש לפרש בדוחק גם את המשנה בערכין לכתחילה (מהר"ם). ואילו רש"י פירש: "לאו לכתחילה" במונח דיעבד, ולפיו שאלת הגמרא היא: וכי אין מקרים בהם "הכל" הוא לכתחילה? אלא שגם לפירוש זה קשה הדבר, שהרי רב אחא עצמו אמר שיש מקומות שהוא מתפרש בדיעבד! והריטב"א כתב שאכן ניתן היה להקשות כך, אלא כך היא דרך התלמוד להגיע לביור הדברים, כפי שמתבאר בהמשך. ואילו הרשב"א (בעמוד הקודם) הסביר כי רב אשי הבין (שלא כראוי) שלדעת רב אחא "הכל" הוא רק בדיעבד, וכנגד זה טען שאין לומר כן. ולדבריו, גם רב אחא לא הבין את הקושי של רב אשי, כפי שמתברר במסקנה (וראה תורת חיים ונחלת דוד).

חייבין לא קאמינא כלומר, לשון "חייבין", שהיא יותר מאשר היתר לכתחילה, מוכיחה ש"הכל" שבצידה, עניינו שרשאים לעשות כן לכתחילה. אבל ביחס ללשון "שוחטין", שמשמעה הוא לכתחילה, יש לפרש את הירבו "הכל שוחטין" בדיעבד (ראה רש"י). **הכל סומכין אחד האנשים ואחד הנשים** כבר העירו שהוא בניגוד למשנה מפורשת ("הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא וגוי והעבד והשליח והאשה". מנחות צג.א.) וגם

אבל אמר הרי עלי לא – דלמא פשע ולא מקיים. והכי מוקמינן לה נדריים דפרק קמא (יא), לרבי יהודה מני: נודע ומשלים. אלמא מעריכין ונודרין לכתחילה לא, ד"הרי עלי" הוא. דליכא למימר דהו "הרי זו" עד דאמר כרישא "ערכי עלי", והדר יהיב כפי הקלוז דפרשה. ו"דמי עלי" נמי, דנעבי למשיימיה כענדא. דהיכי מצי למימר "הרי אלו לערכים" אם לא נדר תמלה נענך? וכל הכל לאו לכתחילה הוא – וכי אין לך "הכל" שהוא לכתחילה? הכל חייבים בסוכה – לאחוי קטן שאינו רצין לאמו. הכל חייבים בציצית – לאחוי קטן יהודע להטעטף. חייבין מוכ קאמינא – היכא דמני חייבין מוכ דלמי תמלה קאמר. הכל סומכין – לאחוי יורש. והא ודאי לכתחילה קאמר, דמנחה רמיא עליה על כתיבה! תרתי דיעבד למה לי – הכי אינעבי ליה למיתני: שחיטת הכל כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן. דמשמע שפיר דהנך דמריבין מ"הכל" – דיעבד קמרבינן, אצל לא לכתחילה. אי נמי, ניתני: "הכל שוחטין" לתודיה, כדתנן גבי מעריכין ונודרין, ולא מפרש למה לי למיתני הכל שוחטין, ולאטריך לפרושי: ושחיטתן כשרה, למימר דשוחטין דרישא דיעבד הוא. ואי קשיא: דתמורה נמי, הא מני והדר מפרש! הסס לא קמיני כהאי גוונא: "הכל ממירין ותמורתן תמורה" כהדי הדדי. ואי משום "לא שדס רשאי" – משום דנעבי לאסוקי וסופס את הארבעים, לאשמועינן דלוקין על לוח שאין צו מעשה. הכי קתני – לכתחילה ודיעבד דמתמיתין: הכל שוחטין לכתחילה – לאחוי טמא בחולין. פשיטא – דהא לא הוהירו ישראל על טהרת חוליהן. שנעשו על טהרת קדש – דקבל עליה לאכול בטרה קדש, שרואה להרגיל עצמו בטרה קדשים, שאם יאכל שלמים או מודה – יהא נקי בשמירתן. בקדש דמו – ומייז להגדל מדענן מכל טומאות הפסולות דין. ואפילו הכי שחיט טמא לכתחילה, ונכסין ארוכה, כדמפרש.

אמר רבה בר עולא, הכי קתני: הפל שוחטין, ואפילו טמא בחולין. – טמא בחולין מאי למימרא? – בחולין שנעשו על טהרת הקדש, וקסבר: יחולין שנעשו על טהרת הקדש דמו. כיצד הוא עושה? מביא סכין ארוכה ושוחט בה,

תוספות

אבל אמר הרי עלי לא – הך סוגיא כלישנא בתרא דפרק קמא דנדרים (יא, א), דקאמר דפליגי בנודב. אבל ללישנא קמא (דקאמר דפליגי בנודר, אבל בנודב מודה רבי מאיר. ואם תאמר: כיון דקרא בנדר כתיב, מנא ליה לרבי מאיר דאין נודב טוב מנודר ומשלים? ולרבי יהודה נמי, אמאי אם אמר "הרי עלי" לא? הא כל איכא דכתיב נדר – הוי נדר דוקא, ונדבה הוי נדבה דוקא. כדמוכח בריש מנחות (א, ב) וזבחים (א, ב) גבי "כאשר נדרת ליה" אלהיך נדבה". דפרין: האי נדבה נדר הוא! ויש מפרשים: דהתם פריך משום דשני קרא בדבוריה! ויש לומר, דקסבר: כיון דחייש קרא לתקלה בנדר – הוא הדין בנדבה, דהא איכא למיחש לתקלה. דאפילו מביאה לעזרה ומקדישה – יכול להנות ולמעול בה, ולבא לידי תקלה בכמה עניינים, דכולי עלמא לא בקיאי כהלל דמעולם לא מעל אדם בעולתו (פסחים סו, ב). ולרבי יהודה נמי, משמע ליה קרא דוקא בנדבה, אף על גב דבנדר כתיב. דהא בנדר לא מצי למימר דנודר ומשלים טוב, שהרי כתיב: "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", הא אם תדור – יהיה בך חטא. וללישנא קמא דנדרים מפרשין לקרא: הא אם תדור – אפשר שיהיה בך חטא אם לא תשלים. ואם תאמר: לרבי מאיר, דאין טוב שיהא נודר ומשלים כל עיקר אפילו מביא כבשתו לעזרה, להאי לישנא בתרא דנדרים, היאך אכלו ישראל שלמים במדבר? ויש לומר: כיון שנאסרו בענין אחר בבשר הוו כאילו צוה להם המקום לאכול על ידי שלמים. והא תאמר: והא כתיב (בראשית כח): "ויודר יעקב נדר" וכתוב (יונה ב): "את אשר נדרתי אשלמתי!" ויש לומר: דבשעת צרה שרי, כדאמרינן בבראשית רבה: "ויודר יעקב נדר לאמר" – לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה.

אנא שחיטתן כשרה קא קשיא לי – משמע שרב אשי הקשה אותה קושיא, ואף על פי שהיא סוגיית הגמרא. ומכאן ראייה שרב אשי סידר הגמרא. אף על גב דאבבי ורבי נמי אתו לשנויי הך קושיא, והם קדמו הרבה לרב אשי – שמא גם בימימה הקשוה כבר.

טמא בחולין מאי למימרא – ואף על גב דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל – היינו דוקא בפירות, דשייכא בהו תרומה, אבל בשר – לא. ואפילו יהא אסור לטמאות גופו באוכלין טמאין, כדדרשין: "והתקדשתם והייתם קדושים" – אזהרה לבני ישראל שיאכלו חוליהן בטרה, מכל מקום יכול לטמאותו ולאכול בימי טומאתו.

הסבורים שנשים סומכות אין זו לדעתם מצוה, אלא רק שיש רשות לנשים לסמוך (הגהות הגרי"ב בשולי הדפוסים הרגילים).

אנא שחיטתן כשרה קשיא לי מכאן מוכיחים בתוס' שרב אשי הוא שסידר את הגמרא, שהרי בתחילת הסוגיה כאשר החברה שאלה זו לא נאמרו הדברים בשמו. אמנם מהמשך הדברים בגמרא מוכח שקושיא זו קדמה לרב אשי, שהרי רבה בר עולא, וכן אבבי ורבי שקדמו לו עונים עליה. אלא משמע שהיתה זו קושיא עתיקה, ורב אשי הוא שחזר ושאלה בבית המדרש, ורב אחא בריה דרבא הקשה עליו, ורב אשי הוצרך להסביר את קושייתו. ויש הסביר כי הקושיא שבתחילת הסוגיה קושיא עתיקה היא, ומתחילה ניסה רב אשי ליישב את דעת המקשה, עד שהוצרך לומר: אני, כך קשה לי (תפארת יעקב).

טמא בחולין מאי למימרא רש"י הסביר כי לא הוצרך לומר שהוא מותר, שהרי לא הוזהרו ישראל לעשות חוליהן בטרה (ורמב"ן דקדק כי לא באזהרה מדובר, אלא שלא מצאנו שהמקפיד על טהרה צריך לחשוש לבשר שבא משחיטת אדם טמא). והסביר המאירי כי אף שנחלקו חכמים (סוטה לב, ב) האם מותר לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, שיטת הגמרא כאן היא כדעת האומר שמתור. ואילו בתוס' מסבירים כי אף לדעת האומר שאסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל – הרי זה רק לגבי פירות, שיכול הדבר להביא לידי הפרשת תרומה טמאה ולא לגבי בשר וכדומה. והוסיפו כי אף לדעת האומר שאין ראו לו לאדם לאכול דבר טמא, מכל מקום הרי יכול להכין לעצמו מראש אוכל טמא שיאכלנו בזמן טומאתו.

חולין שנעשו על טהרת הקדש שהיו אנשים שהקפידו לנהוג טהרה באכילת החולין כאילו הם קודש, כדי שלא יבואו להיכשל (הם ובני ביתם) בשל ההרגל בשמירת הטהרה באכילת קדשים (וכיוצא בזה היו אנשים שנהגו לאכול חוליהן בטרה תרומה). ותנא זה בא להוציא מן הסברה שהמקבל על עצמו דבר זה צריך להיזהר בכל האיסורים וההרחקות שתיקנו חכמים לגבי קדשים ממש (רמב"ן).

ובמוקדשין — לכתחלה לא ישחוט ואפילו בסכין ארוכה. כיון דמוזר מן התורה שלא יטמא, דכתיב (במדבר יח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי", אלמלא צעין שמירה — גזר זהו רצון לכתחלה, משום "לך לך אמרינו נזירא סחור סחור, לכתחלה לא תקרצ" [שנת יג,א]. שחיטתן כשרה —

כדי שלא יגע הטמא בגופו בכשר. וממשיכים לפי שיטה זו את הסבר המשנה: ובמוקדשים לא ישחוט לכתחילה אף בסכין ארוכה, שמא יגע בכשר, ומכל מקום אם שחט ואומר "ברי (ברור) לי שלא נגעתי" — הרי שחיטתו כשרה (והוא מה ששינוי במשנה "ושחיטתן כשרה"). וממשיכה המשנה: חוץ מחרש שוטה וקטן, שאפילו בחולין גרידי [בלבד]. שאינם עשויים על טהרת הקודש, דיעבד נמי [גם כן] לא, אין שחיטתם כשרה, ומדוע? שמא ישוהו ויפסיקו באמצע פעולת השחיטה, ויפסלו אותה, או שמא ידרסו ידחקו את הסכין על הקנה והוושט, וכך ישחטו (ולא על ידי הולכה והבאה), וכן שמא יחלידו יתחבו את הסכין בין הקנה לוושט ויחטכו, שבכל אלה השחיטה פסולה. ושואלים: אם כן, מה שנאמר מיד אחר כך: וכולן ששחטו ואחרים רואים אותם — שחיטתם כשרה, אהייא [על מה] נאמר? אילימא [אם תאמר] שהוא מדבר על חרש שוטה וקטן, מדוע הוא שונה בלשון זו? והרי עלה קאי [עליה על הלכה זו הוא עומד. מתייחס]. ששינוי: חוץ מחרש שוטה וקטן — ואם כן "ואם שחטו" מיבעי ליה [צריך היה לו לומר]! אלא תאמר כי מה שנאמר "וכולן" בא להוסיף על חרש שוטה וקטן גם טמא ששחט בחולין — הא אמרת [הרי אמרת] שטמא בחולין אפילו לכתחלה נמי שחיט [גם כן שוחט]. ואינו צריך שאחרים יראו אותו בשחיטתו! ואלא תאמר שהכוונה היא לטמא ששחט במוקדשים — הלא באומר "ברי לי שלא נגעתי" סגי [די לו] ואין צריך שיראו אותו! ומשיבים: מדובר כאן בטמא ששחט במוקדשים, אלא דליתיה קמן דנשייליה [שאינו נמצא לפנינו שאפשר יהיה לשאול אותו] אם נגע, ולכן הוצרכה המשנה לומר שאם אחרים ראוהו שחט כראוי — שחיטתו כשרה. ושואלים: וכי האי [דין זה] לגבי טמא במוקדשים שאם שחט שחיטתו כשרה, מהכא נפקא [משם]. ממסת זבחים הוא יוצא]. ששינוי במפורש: כל הפסולין לעבודת הקרבנות ששחטו קרבן — שחיטתן כשרה, לפי שהשחיטה כשרה בזרים (שאינם כהנים), ובנשים, ובעבדים, ובכהנים טמאים, ואפילו בקדשי קדשים, ובלבד שלא יהיו טמאין נוגעין בכשר! ומשיבים: הכא [כאן] הלכה זו שלפנינו היא עיקר הדין. התם [גם] אידי דתנא [מתוך ששנה] שאר פסולין — תנא נמי [שם] טמא במוקדשים. ואיבעית אימא [ואם תרצה אמור]: התם [שם] הוא עיקר הדין, שהרי בקדשים קאי [הוא עומד. עוסק]. הכא [כאן]. אידי דתנא [מתוך ששנה] דין של טמא בחולין שנעשו על טהרת הקודש — תני נמי [שנה] גם כן דין טמא במוקדשים. לגופם של הדברים שואלים: האי [זה] הטמא שעוסקים בו במשנה, דאיטמא במאי [שנשחט במה]? אילימא דאיטמי [אם תאמר שנשחט] במת, מה יועיל שישחט בסכין ארוכה? הלא "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב" (במדבר יט, טז) אמר רחמנא [אמרה התורה].

מסורת הש"ס
ה. משנה זבחים לא,ב.
ו. (משפט זה) ברכות לא,ב.
פסחים סד,ב. יומא כז,א.
יבמות לג,ב. זבחים יד,ב.
לא,ב. לב,א. מנחות יט,א.
ירושלמי שבת פ"ב ה"ה. שם
יומא פ"ב ה"א. מדרש
שמואל ג, ו. ילק"ש תורה
תלט. תמט. שם נ"ד פ.

גרסות
כדי שלא יגע בכת"מ:
שלא יגע.
כל הפסולין ששחטו
בכת"מ: דתנן כל הפסולין
ששחטו.
חרב אמר רחמנא בכת"מ:
חרב כתיב.

תוספות

ובמוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר — אף על גב דאמרינן לקמן (חולין קכא,ב) דמפרכת הרי היא כחיה — חיישין שמא יגע אחר פירכוס. אי נמי, דוקא לענין העמדה והערכה הויא כחיה, אבל לענין טומאה, כיון ששחט שנים או רוב שנים — מקבלת טומאה. דחשיב אוכל, כדאמר ב"העור והרוטב" (שם): השוחט בהמה טמאה לגוי ומפרכת — מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות.

שמא יגע בבשר — אף על גב דדס קדשים אינו מכשיר — חיבת הקדש מכשרת. או שהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח עליה, כדקאמר בפרק קמא דפסחים (כ,א). ואם תאמר: ואמאי לא קאמר דלא ישחוט משום דלמא אתי לימשך בפנים? דאפילו טהור גמור, לבן זומא דאמר (יומא לא,א) הנכנס למקדש טעון טבילה, ואסור לשחוט בסכין ארוכה דלמא אתי לאמשוכי! ויש לומר: דבטהור איכא למגור טפי דילמא אתי לאמשוכי, אבל טמא מזהר זהיר ומיכר. אי נמי: נקט הכא שמא יגע בבשר — משום דבעי למימר: ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי. הקשה רבינו אפרים: איך יתכן שתהא סכין ארוכה כל כך מהר הבית עד עזרת ישראל! דהאי טמא מוקמינן לה בסמוך אף בטמא מת, ותנן בפרק קמא דכלים (משנה ח): החליל מקודש מהר הבית, שאין טמא מת וגוים נכנסים לשם. עזרת נשים מקודשת הימנו — שאין טבול יום נכנס לשם. ואפילו למאן דמוקי לה בנטמא בשרץ — והלא עזרת נשים ארוכה מאה שלשים וחמש אמה, ואיך יתכן שתהא סכין ארוכה כל כך! ויש לומר: דלמאי דפירש רבינו תם בעלמא דלא גזור היכא דנטמא בפנים — ניחא. וכן לפירוש רבינו יצחק דפירש דלא החמירו אלא בעזרת נשים שהוא מקום כניסה וציאה, אבל בשאר מקומות יכול ליכנס עד סמוך למחנה שכינה ממש — אתי נמי שפיר, ואין כאן מקומו. ויש מפרשים: דהכא מיירי בבמה, ובה יתיישב נמי בסמוך.

שמא ישוהו — ולהגרמה ועיקור לא חיישין, דמינכר. ומיהו, עיקור דסכין פגומה לא מינכר. אילימא אחרש שוטה וקטן עלה קאי — פירוש: עלה לחודה קאי. אבל הא פשיטא דעלייהו נמי קאי, דדייקין עלה לקמן (חולין יב,ב): מאן תנא דלא בעי כוונה לשחיטה.

דליתיה קמן דנשייליה — ואף על גב דעזרה רשות הרבים היא, כדאמר בפרק קמא דפסחים (יט,ב), והיה לנו לטהר כאן מספק — האי ספק לא דמי לשאר ספק טומאה ברשות הרבים, משום דרוב פעמים לא יכול לחזרה מליגע. ואי איירי בבמה — אתי שפיר.

עיונים

ובמוקדשים לא ישחוט שמא יגע בבשר ובתוס' שאלו: הרי כאשר גומר את שחיטתו בהמה זו עדיין מפרכת ויש בה חיים, וכיצד תיטמא? ותירצו באופן אחד, שמכל מקום צריך לחשוש שמא יגע בבשר לאחר שחיטה, כשכבר אינה מפרכת. ועוד, שאף במפרכת לא אמרו שהיא כחיה אלא לענין שאינה ניתנת להעמדה והערכה, ולכן לא ניתן לפדות אותה, וכן שאינה טמאה כנבילה, אבל היא נחשבת כאוכל, ומקבלת טומאת אוכלין. והוסיפו כי אף שלכאורה לא הוכשרה על ידי משקה לקבלת טומאה, "חיבת הקודש" מכשירה אותה (ראה להלן לו,א). ועוד יש לומר שמדובר כגון שעברה קודם שחיטתה בנהר ועדיין היא לחה, והוכשרה לטומאה על ידי מים אלה. שאלה אחרת שאלו בתוס': כיצד בכלל יכול הטמא לשחוט קדשים? הרי אפילו בחיל (המקום שבין עזרת נשים לחומה החיצונית של המקדש) אין רשאי טמא מת להיכנס. ואם הוא עומד בהר הבית הרי מבדילות העזרות בינו ובין מקום השחיטה, ויצטרך לסכין שאורכה יותר ממאה אמה כדי שיוכל לשחוט בפנים! ותירצו בכמה דרכים כיצד יכול היה הטמא לשחוט, עיי"ש. ויש שהסביר כי מדובר כאן בקרבנות ציבור, לשיטה שטומאה הותרה בהם (פני יהושע). אבל הרמב"ן סבור שאין מקום לקושי זה מעיקרה, שהרי ייתכן שאדם עבר ונכנס בטומאה למקדש, אלא שכאן אין עוסקים בכך אלא בעצם האיסור לטמא לשחוט. שמוא ישוהו וכו' ופירושו של "שמא יקלקלו את שחיטתן" הוא אם כן, שלמרות שאין חשש של קלקול השחיטה מצד טומאה, יש חשש של הקלקול במעשה השחיטה עצמו. ומה שנאמר כאן "שמא ישוהו" בלשון עתיד, כוונתו באמת שמא שוה וכו' בעבר, אלא שהתנא משמיענו בזה, שגם אם אחרים רואים אותם לא ישחטו לכתחילה, שמא ישוהו וכו'. ובהמשך לכך ממשיכה המשנה ואומרת: וכולם ששחטו ואחרים רואים אותם שחיטתם כשרה בדיעבד. והעירו כי כאן הוכרו שלושה מתוך חמישה דברים הפוסלים את השחיטה (ראה להלן ט,א).

אורה ההלכה
כל הפסולין ששחטו וכו' כל הפסולים לעבודה מותרים לשחוט קדשים לכתחילה ואפילו קדשי קדשים, חוץ מן הטמא שאינו שחוט לכתחילה, ואף על פי שהוא חוץ לעזרה ופושט ידיו ושוחט בעזרה, גזירה שמא יגע בבשר. ומכל מקום, אם שחט — הזבח כשר. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"א ה"א—ב).

